

<p style="text-align: center;">Razprave <i>Discussions</i></p>

Osnovna načela parničnog, vanparničnog i izvršnog postupka u vlasničkim i stambenim predmetima

Načela su opšta i osnovna pravna pravila kroz koja se izražavaju određeni pravno-politički i pravno-tehnički ciljevi koji treba da se ostvare u građanskom sudskom postupku i koja služe kao putokaz prilikom uređivanja postupka za pružanje pravne zaštite. Osnovni postulati pravne zaštite koji kroz postupak treba da se ostvare su: zakonitost, pravičnost, efikasnost i ekonomičnost.

Procesna načela izražavaju bitne karakteristike svakog građanskog sudskog postupka, kao metoda pravne zaštite, i predstavljaju ideje vodilje u oblikovanju procesnih instituta i pojedinih procesnih ovlašćenja u svakom građanskom sudskom postupku. Osnovna procesna načela konkretizovana su u svakom pojedinom građanskom sudskom postupku kroz različita procesna pravila, na različite načine i u različitoj meri. Zakonodavac uvek ima u vidu određena procesna načela kad uređuje procesni sistem i svaki konkretni metod pravne zaštite. Osnovni procesni principi rukovode zakonodavca prilikom određivanja fizionomije, sadržine i toka svakog od metoda građanskopravne zaštite i prilikom normiranja pojedinih procesnih instituta. Zakonodavac mora da vodi računa, ne samo o načelima organizacionog procesnog prava i osnovnim funkcionalnim procesnim načelima, već i o pojedinim posebnim procesnim principima koji se tiču određenih procesnih instituta ili konkretnih procesnih radnji.

Pojedina procesna načela na kojima se zasniva savremena civilna procedura predstavljaju rezultat vekovnog iskustva stečenog u procesnoj delatnosti sudova, kako domaćih, tako i stranih. Ona nesumnjivo omogućavaju da se ostvare određeni pravno-politički ciljevi i željeni i očekivani kvaliteti u sudskom radu. Zbog toga se i stav zakonodavca prema pojedinim procesnim načelima, i kod nas i u svetu, menjao tokom istorije, zavisno od ocene vrednosti i shvatanja samog zakonodavca o značaju svakog načela, određenih pravopolitičkih stavova i zavisno od praktičnih potreba svake društvene zajednice u određenom vremenskom trenutku.

Međusobni odnos osnovnih procesnih načela u svakom građanskom sudskom postupku je različit. Pojedina osnovna načela se prepliću, te zakonodavac često u pojedinom stepenu, etapi postupka ili procesnoj situaciji daje prevagu pojedinom načelu ili odstupa od njega, iz različitih razloga, tako da je ponekad teško utvrditi odnos između pojedinih načela u istom građanskom sudskom postupku.

Zbog instrumentalnog karaktera civilne procedure, pojedina procesna načela konkretizovana su na različit način i u različitom obimu ne samo u svakom građanskom sudskom postupku¹ već i u pojedinim posebnim postupcima u okviru svakog od njih. To je posebno karakteristično za vanparničnu proceduru jer su, za razliku od parnične procedure, koja je relativno uniformna, vanparnični postupci, po prirodi stvari, raznovrsni i heterogeni čak i kad se radi o vanparničnim postupcima koji su kreirani za imovinske vanparnične stvari.

Procesna načela imaju značaj ne samo za zakonodavca, već i za sudiju koji primenjuje procesna pravila u vršenju sudske funkcije. I sudija, kao primenjivač prava u postupku pravne zaštite, mora da vodi računa i ima u vidu i procesna načela prilikom primene i interpretacije procesnih pravila u svakom od građanskih sudskih postupaka jer su norme kojima su formulisani osnovni procesni principi imperativne prirode i uvek moraju biti primenjene.

Uloga sudije u interpretaciji procesnih pravila posebno je specifična i karakteristična za vanparnični i izvršni sudski postupak pošto se u ovim postupcima shodno primenjuju pravila parnične procedure, tako da konkretizaciju pojedinog osnovnog funkcionalnog principa, pored zakonodavca, vrši i sam sud u svakom konkretnom slučaju.²

U ovom radu biće dat sumaran pregled osnovnih procesnih načela koja važe u građanskom sudskom postupku Republike Srbije koji se primenjuje u imovinskim i stambenim stvarima kad su one predmet sudske zaštite.

Sporovi nastali povodom svojine i sporovi povodom stanova, kao posebne vrste stvari, rešavaju se u parnicama u kojima se pruža tražena pravna zaštita po pravilima parnične procedure.

---

¹ Pojedina procesna načela važe u toku čitavog postupka i svim fazama postupka, dok su pojedina načela od značaja samo za postupak u određenom stepenu sudske zaštite.

² Organizacija vanparnične i izvršne procedure i znatno sužen sistem pravnih lekova sa tendencijom da se njihov broj smanji, posebno zbog nastojanja da se sudi u razumnom roku ili da se sprovođenje izvršenja poveri privatnim izvršiteljima, ne omogućavaju da se ujednači sudska praksa tako da u praksi dolazi do različite konkretizacije pojedinih fundamentalnih procesnih načela.

Pravna zaštita u parnicama koje se tiču svojine, bez obzira da li se radi o svojini, susvojini ili zajedničkoj svojini, pruža se po pravilima opšteg parničnog postupka.³ Po pravilima parnične procedure rešavaju se sporovi koji su nastali povodom sticanja,⁴ prestanka ili zaštite prava svojine. Pravni osnov pretendovane zaštite u parnicama koje se odnose na svojinu može biti različit (stvarnopravni, obligacionopravni, naslednopravni itd).

Parnice povodom stanova su različite i raznovrsne. U praksi su najčešće parnice za iseljenje iz stana, parnice za iseljenje bivšeg člana porodičnog domaćinstva, parnice za konvalidaciju usmenog ugovora o otkupu stana ili sporovi povodom zadovoljavanja stambenih potreba na osnovu rada.

U Zakonu o parničnom postupku Republike Srbije⁵ - ZPP (2004), kojim je u državi Srbiji posle više od jednog veka ponovo njenim zakonom uređena parnična procedura,⁶ u skladu sa pravno-političkim zahtevima i pravno-tehničkim ciljevima koje je, po oceni zakonodavca, trebalo ostvariti u domenu civilne parnične procedure, proklamovana su osnovna procesna načela i to tako što su pojedina klasična procesna načela modifikovana ili konkretizovana na nov način, što je pojedinim klasičnim načelima umanjen domet i značaj i što su predviđena pojedina nova procesna načela.⁷

Načelo zakonitosti i načelo slobodne ocene dokaza nisu pretrpeli promene prilikom njihove konkretizacije u odnosu na ranija zakonska rešenja iz

---

³ Titulari prava svojine svoju državinu mogu, kao što je poznato, da zaštite i u parnicama zbog smetanja državnine po pravilima posebnog parničnog postupka.

⁴ Pravo svojine, prema odredbama Zakona o osnovama svojinskopravnih odnosa (1980), stiče se na osnovu samog zakona, na osnovu pravnog posla, putem nasleđivanja i odlukom državnog organa.

⁵ »Sl. glasnik RS«, br. 125/04 i 111/09. U toku septembra 2011. g. u Republici Srbiji će biti donet novi Zakon o parničnom postupku. Novi Zakon o parničnom postupku (2011) neće predstavljati rezultat sveobuhvatne reforme parnične procedure, niti će biti originalna zakonodavna tvorevina. U novom zakonskom tekstu zadržana je u potpunosti sistematika prethodnog ZPP(2004), s tim što su pojedina zakonska rešenja iz »starog« zakona pretrpela određene izmene ili dopune, što su eliminisane pojedine odredbe ili pojedini instituti, i što su dodate dve nove glave koje se odnose na posebne parnične postupke. Promene su vršene uglavnom, da bi se omogućila informatizacija postupka, šire primenio raspravni princip, smanjio broj vanrednih pravnih lekova, omogućila bolja koncentracija postupka, promenile odredbe o dostavljanju, o dokaznim sredstvima i zastupanju.

⁶ U pravnoj i političkoj istoriji srpske države zabeleženo je da je država Srbija poslednji put svojim zakonom regulisala parničnu proceduru davne 1865. g. u vreme dok je bila kneževina i to Zakonom o sudskom postupku u građanskim parnicama koji se na teritoriji Srbije primenjivao sve dok nije stupio na snagu Zakonik o postupku sudskom u građanskim parnicama iz 1929. g. kojim je u Kraljevini Jugoslaviji bila kodifikovana parnična procedura.

⁷ Detaljno o tome: Stanković, G. – Građansko procesno pravo, prva sveska, Parnično procesno pravo, Pravni fakultet, Niš, 2010, str. 214; Zakon o parničnom postupku, Predgovor (Stanković, G.), Justinijan, Beograd, 2004, str. 7.

prethodnog procesnog režima. Klasična procesna načela, kao što su načelo dispozicije, raspravno načelo, načelo obostranog saslušanja, načelo efikasnosti, načelo ekonomičnosti, načelo koncentracije, načelo sudskog upravljanja postupkom,⁸ načelo usmenosti i pismenosti, načelo javnosti, načelo savesnog korišćenja procesnih ovlašćenja, načelo zabrane zloupotrebe procesnih ovlašćenja i načelo traženja istine, regulisana su i konkretizovana na nešto drugačiji način u odnosu na prethodna zakonska rešenja. Istražno načelo, načelo kolegijalnosti, načelo neposrednosti i načelo posrednosti pretrpela su izmene u tom smislu što su im izmenjeni sadržina, domet i značaj. Pravo na upotrebu svog jezika, u skladu sa odredbama Ustava i evropskim standardima predviđenim međunarodnim pravnim aktima, određeno je kao pravo stranke i drugih učesnika u postupku da u postupku slobodno upotrebljavaju svoj jezik i pismo, dok stranke i drugi učesnici u postupku koji su slepi, gluvi ili nemi imaju pravo na besplatnog tumača u postupku pred sudom.

Odredbama ZPP formulirano je izričito, kao novo načelo, načelo o pravu na pravnu zaštitu i određeni su kvaliteti koji se očekuju od sudske pravne zaštite,⁹ kao i dužnost nadležnog suda da tu zaštitu pruži u skladu sa Ustavom i Evropskom konvencijom za zaštitu ljudskih prava i sloboda. Pored toga, proklamovani su kao novi principi: princip suđenja u razumnom roku i princip mirnog rešavanja sporova.

Pored osnovnih načela koja su eksplicitno formulirana u osnovnim odredbama zakona, u zakonu su konkretizovana i pojedina procesna načela koja izričito nisu formulirana u osnovnim zakonskim odredbama kao što su: načelo pravnog interesa, načelo o pravu na pravni lek, načelo poučavanja

---

⁸ Zakonom o izmenama i dopunama ZPP (2009), načelo sudskog upravljanja postupkom u pojedinim etapama postupka delimično je revidirano u pogledu raspodele nadležnosti u upravljanju postupkom između pojedinih sudskih organa. Prema ranije važećim zakonskim rešenjima, u opštem parničnom postupku u pravnim stvarima koje su bile u kompetenciji veća, nadležnost u upravljanju postupkom bila je podeljena između predsednika veća i veća. Širenje principa monokratskog suđenja dovelo je do toga da je gro pravnih stvari bio u kompetenciji sudije pojedinca. Novinu je predstavljalo i zakonsko ovlašćenje po kome je nadležnost u upravljanju postupkom u fazi prethodnog ispitivanja tužbe i ispitivanja dopuštenosti pravnog leka bilo povereno sudijskim pomoćnicima koji su bili ovlašćeni da samostalno donose odluke o upravljanju postupkom iako, prema ustavnim odredbama, ne bi mogli da vrše sudsku funkciju kao državni službenici koji pripadaju sektoru izvršne vlasti. Novi ZPP (2011) više ne sadrži takva zakonska rešenja s obzirom da su ona u suprotnosti sa odredbom čl. 6. Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda (»Sl. list Srbije i Crne Gore, Međunarodni ugovori«, br. 9/2003).

⁹ Odredbom čl. 2. ZPP predviđeno je pravo stranaka na zakonitu, jednaku i pravičnu zaštitu i dužnost nadležnog suda da tu zaštitu pruži, kao i da sud ne može odbiti da odlučuje o zahtevu za koji je nadležan.

neuke stranke, načelo prividne suverenosti suda, načelo o slobodnom zastupanju i načelo socijalne zaštite.¹⁰

Sva fundamentalna procesna načela važe, bez izuzetka, i u parnicama koje se tiču svojinskih odnosa i parnica koje se vode povodom utvrđivanja prava svojine na stanu, zakupa stana, iseljenja iz stana, otkupa stana koji je bio u društvenoj (odn. u državnoj) svojini, povodom zadovoljavanja stambenih potreba na osnovu rada, konstituisanja prava stanovanja deteta i roditelja koji vrši roditeljsko pravo na stanu čiji je vlasnik drugi roditelj deteta¹¹ i dr.

Za razliku od parnične procedure, koju karakteriše niz funkcionalnih fundamentalnih načela formulisanih, po pravilu, u osnovnim odredbama ZPP, vanparničnu proceduru ne odlikuje posebno ni specifičan, ni razvijen sistem procesnih principa.¹² Vanparničnu proceduru, kao metod pravne zaštite, karakteriše niz heterogenih i raznovrsnih postupaka ili grupacija postupaka tako da zakonodavac, po prirodi stvari, nije u stanju da formuliše sva zajednička načela u okviru opštih odredaba Zakona o vanparničnom postupku - ZVP (1982).¹³ Ipak, pojedini principi na kojima se zasniva vanparnična procedura regulisani su eksplicitno u uvodnom delu ZVP,¹⁴ u okviru njegovih opštih odredaba, dok je jedan broj principa regulisan ili kroz pravila o shodnoj primeni ZPP¹⁵ ili implicitno, preko institucija kojima su ti principi konkretizovani. Isto tako, važenje određenih fundamentalnih procesnih načela se pretpostavlja jer neposredno proizlazi iz samog Ustava i činjenice da postupanje vanparničnog suda predstavlja vršenje sudske

¹⁰ ZPP (2011) zadržao je sva fundamentalna procesna načela na kojima se zasnivao prethodni ZPP (2004). Pojedina načela su operacionalizovana na nov način jer je zakonodavac nastojao da se novim normativnim rešenjima još bolje obezbedi zakonita, efikasna i pravična zaštita.

¹¹ U ovom parničnom postupku primenjuju se pravila posebne parnične procedure predviđena odredbama Porodičnog zakona (»Sl. glasnik RS«, br. 18/05).

¹² Detaljno o tome: Stanković, G. – Građansko procesno pravo, druga sveska, Vanparnično i izvršno procesno pravo, Niš, 2007, str. 24.

¹³ »Sl. glasnik SRŠ«, br. 25/82, 48/88 i »Sl. glasnik RS«, br. 46/95 i 18/05 (u daljem tekstu: ZVP).

¹⁴ Načelo zakonitosti, načelo dispozicije i oficijelnosti, načelo socijalne zaštite, raspravno i istražno načelo, načelo javnosti i načelo isključenja javnosti, načelo obostranog saslušanja, načelo o pravu na pravni lek.

¹⁵ Shodna primena pravila ZPP, posebno kad su u pitanju pojedina fundamentalna procesna načela koja važe u svim građanskim sudskim postupcima i koja nisu izričito formulisana u ZVP (kao što su npr. načelo savesnog postupanja, načelo zabrane zloupotrebe procesnih ovlašćenja ili načelo prividne suverenosti suda), trebalo bi da, u određenoj meri, ublaži heterogenost vanparničnih postupaka. Pošto shodnu primenu vrši vanparnični sud, a organizacija pravosuđa u Republici Srbiji ne omogućava da kontrolu u tom pogledu uvek izvrši najviši sud, niti postoje posebni organi koji bi omogućili ujednačavanje sudske prakse u domenu vanparnične procedure, ujednačavanje se vrši na nivou viših sudova koji, u odnosu na osnovne sudove, postupaju kao instancijski sudovi.

funkcije. Pojedina vanparnična procesna načela su ili regulisana izričito, kao metod postupanja u pojedinim posebnim vanparničnim postupcima, ili su regulisana fragmentarno, s tim što imaju sasvim drugo značenje ili domet u odnosu na istoimena procesna načela parničnog postupka.

Grupaciju imovinskih vanparničnih postupaka čine različite vanparnične pravne stvari u kojima postoji potreba za intervencijom države radi uređivanja sadašnjih ili budućih građanskopravnih odnosa između lica koja ne mogu sama da se slože oko njihovog uređivanja ili koja bez sudske odluke ne mogu već stečena prava da vrše. Vanparnični postupci u imovinskim stvarima znatno se razlikuju od ostalih posebnih vanparničnih postupaka. Postupci u ovim vanparničnim stvarima su najčešće dvostranački i kontenciozni.

U grupaciji vanparničnih imovinskih postupaka u ZVP uređeni su: postupak za raspravljanje zaostavštine, postupak za deobu zajedničkih stvari ili imovine, postupak za uređenje međa, postupak za uređenje i upravljanja i korišćenja zajedničke stvari i postupak za određivanje naknade za eksproprisanu nepokretnost. Pojedini imovinski vanparnični postupci uređeni su pojedinim materijalnopravnim zakonima tako što je predviđeno da se pravna zaštita u tim stvarima pruža po pravilima vanparnične procedure.

Vanparnični postupci u stambenim stvarima nisu posebno uređeni ZVP. Oblast vanparnične stambene jurisdikcije obuhvata mnoge postupke koji nisu regulisani ZVP jer su regulisani drugim zakonima ili koji, po prirodi stvari, spadaju u oblast potencijalne vanparnične stambene jurisdikcije. Pravila o posebnim vanparničnim postupcima u imovinskopravnim stvarima koja su predviđena za deobu stvari ili za uređenje upravljanja i korišćenja zajedničke stvari iz ZVP tiču se i stanova, pa samim tim ulaze i u oblast vanparničnih postupaka u stambenim stvarima.

Postupak u vanparničnim stambenim stvarima parcijalno je regulisan ZVP, tako što su pojedina osnovna vanparnična načela posebno konkretizovana kad se radi o ovim stvarima ili su u odredbama o posebnim vanparničnim postupcima u grupaciji imovinskih postupaka sadržana i posebna pravila koja se odnose na stambene vanparnične stvari. Zakonodavac je propisao vanparnični postupak, kao metod za rešavanje niza stambenih stvari, u samom tekstu Zakona o stanovanju (1992),¹⁶ u Zakonu o održavanju zgrada (1995),¹⁷ Zakonu o svojini na delovima zgrade (1963)¹⁸ itd. tako što je samo

¹⁶ »Sl. glasnik RS«, br. 50/92, 76/92, 84/92, 33/93, 53/93, 67/93, 46/94, 47/94, 48/94, 44/95, 49/95, 16/97, 46/98 i 26/01.

¹⁷ »Sl. glasnik RS«, br. 44/95 i 46/98, 1/01, 101/05, 27/11- US. Vlada R. Srbije pripremila je izmene i dopune ovog zakona posle donošenja Odluke Ustavnog suda iz 2011. g. ali on još nije bio na dnevnom redu Narodne skupštine.

označio da se u tim pravnim stvarima postupa po pravilima vanparničnog postupka ili je u pojedinim zakonskim odredbama konkretizovao osnovna vanparnična načela na poseban način.

Vanparnični postupci u mnogim stambenim stvarima danas su u dobroj meri marginalizovani i više nemaju nekadašnji značaj što je posledica privatizacije stambenog fonda koji je nekada bio u društvenoj odn. državnoj svojini.

Osnovna načela na kojima su koncipirani imovinski vanparnični postupci su: načelo zakonitosti postupka, načelo dispozicije i načelo oficijelnosti u pogledu pokretanja postupka,¹⁹ raspravno²⁰ i istražno načelo u pogledu prikupljanja procesnog materijala,²¹ načelo sudskog kretanja postupka, koje važi nezavisno od toga ko je imao inicijativu u pogledu pokretanja postupka,²² načelo izjašnjavanja stranaka,²³ načelo neposrednosti²⁴ i načelo posrednosti,²⁵ načelo javnosti,²⁶ načelo usmenosti i pismenosti, načelo slobodne ocene dokaza, načelo jedinstva čitavog postupka, načelo socijalnog postupanja, načelo

---

¹⁸ »Sl. list SFRJ«, br. 43/63, 57/65, 9/73.

¹⁹ U vanparničnim postupcima koji pripadaju grupaciji imovinskih vanparničnih postupaka, u pogledu pokretanja postupka važi ili jedan ili drugi princip. U pojedinim vanparničnim postupcima u statusnim ili u porodičnim stvarima, međutim, važe oba principa u pogledu pokretanja postupka jer se na taj način pruža potpunija zaštita prava i interesa koji po prirodi stvari zahtevaju posebno staranje. O tome i: Blagojević, B. – Načela privatnoga procesnoga prava, Beograd, 1936, str. 271.

²⁰ Stranke imaju pravo da iznose procesni materijal, ali sud odlučuje o tome koji će se dokazi izvoditi.

²¹ U postupcima u kojima dominira princip oficijelnosti, naglašenija je primena istražnog načela. Na taj način omogućeno je sudu da potpunije ostvaruje svoja oficijelna ovlašćenja, te sud može da utvrđuje i pravno relevantne činjenice koje učesnici nisu izneli ili one koje među njima nisu sporne ukoliko su značajne za odlučivanje.

²² Sud odlučuje o vremenskom toku postupka, o zakazivanju ročišta i o određivanju rokova za pojedine stranačke procesne radnje.

²³ Načelo izjašnjavanja stranaka, u skladu sa principom jednakosti i ravnopravnosti stranaka, ostvaruje se, po pravilu, na ročištu jer ono omogućava da se svi učesnici, kao subjekti postupka, neposredno izjašnjavaju o istaknutim predlozima i procesnoj građi. Međutim, odredbom čl. 11. ZVP predviđeno je da se ročište održava samo kad je to zakonom predviđeno ili kad sud oceni da je to potrebno radi razjašnjenja i utvrđivanja bitnih činjenica ili da je to celishodno. Izjašnjavanje učesnika je neformalno. Učesnici se mogu izjašnjavati i u odsustvu drugih učesnika jer izostanak pojedinih učesnika sa ročišta ne sprečava sud da dalje postupa, osim kad zakonom nije drukčije određeno, a moguće je da se izjašnjavaju i u pisanoj formi. U skladu sa ovim principom, izjavljeni pravni lek sud dostavlja svim učesnicima.

²⁴ Načelo neposrednosti je, uglavnom, izraženo u kontencioznim vanparničnim stvarima.

²⁵ U vanparničnom postupku dominira načelo posrednosti jer, s jedne strane, dokaze ne mora uvek da izvodi sudija, dok se, s druge strane, dokazivanje može vršiti i bez učešća predlagača ili učesnika. Osim toga, vanparnični sud koristi i dokaze koje on nije izvodio a koji su izvedeni u nekom drugom postupku iz koga potiču.

²⁶ Načelo javnosti, kao osnovno ustavno načelo, važi u imovinskim vanparničnim stvarima, i manifestuje se i kao stranačka i kao opšta javnost.

poučavanja neuke stranke. U pogledu obima zaštite u vanparničnom postupku nema posebnih pravila te se shodno primenjuje ZPP.

Pravila vanparničnog procesnog prava, uprkos svojoj samostalnosti, zbog svog instrumentalnog karaktera, stoje u neposrednoj vezi sa pravilima materijalnog prava čijem ostvarivanju i zaštiti služe, te je svaka vrsta vanparničnog postupka prilagođena posebnom predmetu. To je i razlog što su pojedina osnovna načela vanparnične procedure u pojedinim imovinskim postupcima konkretizovana na specifičan način ili što je na različite načine odstupljeno od njih ili što su predviđeni određeni izuzeci od pojedinih zajedničkih načela tako da se u pogledu konkretizacije istog principa ponekad javljaju ekstremne razlike. Osim toga, shodna primena pravila ZPP znatno doprinosi heterogenosti u konkretizaciji pojedinih klasičnih načela.

U ostavinskom postupku važe načelo oficijelnosti, koje predstavlja primarno načelo u pogledu pokretanja postupka,²⁷ dok se načelo dispozicije,²⁸ po pravilu, odnosi na režim preduzimanja stranačkih procesnih radnji,²⁹ istražno načelo, koje se odnosi na inicijativu u pogledu prikupljanja procesnog materijala,³⁰ načelo izjašnjavanja stranaka,³¹ načelo posrednosti,³² koje je

---

²⁷ Učesnici u ostavinskom postupku nisu ovlašćeni da svojom voljom utiču na pokretanje postupka, određivanje predmeta postupka, razvijanje i okončanje ostavinskog postupka. Osim toga, ovo načelo je konkretizovano i time što je izričito propisano da ostavinski sud *ex officio* određuje mere za zaštitu prava i pravnih interesa maloletnih lica o kojima se roditelji ne staraju (čl. 4. st. 1. ZVP), o zaštiti interesa nasciturusa (čl. 12. ZVP) i o zaštiti lica koja nisu u mogućnosti da se samostalno staraju o zaštiti svojih prava i interesa, što donosi rešenje o popisu i proceni zaostavštine kada su nepoznati naslednici ili je nepoznato njihovo boravište ili kada su naslednici lica koja usled maloletstva, duševne bolesti ili iz drugih razloga ne mogu samostalno da se staraju o zaštiti svojih prava i interesa (čl. 96. st. 2. ZVP), što ostavinski sud postavlja kolizijskog staratelja kad postoji potreba za tim.

²⁸ Načelo dispozicije ispoljava se u pogledu pokretanja postupka samo ukoliko iza ostavioca nisu ostale nepokretnosti (čl. 113. st. 2. ZVP). Osim toga, predlagač u postupku koji je sam pokrenuo može da raspolaze predmetom postupka i da utiče na tok postupka povlačenjem predloga. U oficijelno pokrenutom postupku, princip dispozicije se ispoljava tako što stranke imaju potpunu slobodu u pogledu preduzimanja procesnih radnji i vršenju svojih prava, i građanskih i procesnih, i potpuno su slobodne da odluče da li će i koju će procesnu radnju preduzeti i kakva će biti sadržina te radnje, s tim što stranka mora da vodi računa o tome da njeno procesno ponašanje bude u skladu sa pravom. U postupku za raspravljanje zaostavštine sanaslednici mogu da se sporazumeju o načinu deobe nasleđa i da na taj način utiču na sadržinu rešenja o nasleđivanju.

²⁹ Bez obzira što je zakonodavac dao primat načelu oficijelnosti u pogledu pokretanja postupka u odnosu na princip dispozicije koji u tom pogledu važi kao izuzetak, na taj način je, ipak, i u ovom vanparničnom imovinskom postupku usvojen sistem kumulacije u pogledu pokretanja postupka jer važe oba načela.

³⁰ Prema zakonskim odredbama, sud, po pravilu, sam utvrđuje pravno relevantne činjenice koje su bitne za utvrđivanje naslednopravnih posledica ostaviočeve smrti, bez obzira da li su one sporne ili nesporne među strankama. Ovo načelo posebno dominira kad se radi o utvrđivanju kruga ostaviočevih naslednika. Iz tog razloga, sud saslušava *ex officio* lica za koja smatra da bi

dominantno u odnosu na načelo neposrednosti, načelo socijalnog postupanja, koje je konkretizovano na specifičan način.³³

U postupku za određivanje naknade za eksproprisanu nepokretnost, koji pripada grupi kontencioznih vanparničnih postupaka, važe: načelo oficijelnosti, u pogledu pokretanja postupka,³⁴ načelo dispozicije, u pogledu preduzimanja stranačkih vanparničnih radnji,³⁵ načelo hitnosti, načelo obostranog saslušanja,³⁶ istražno³⁷ i raspravno načelo³⁸ u pogledu pribavljanja procesnog materijala, i načelo socijalnog postupanja.³⁹

U ostalim imovinskim vanparničnim postupcima važi načelo dispozicije u pogledu pokretanja postupka, održavanja postupka u toku, određivanja predmeta postupka, raspolaganja predmetom postupka i raspolaganja

mogla imati jednako ili jače pravo na nasleđe i ta lica poziva oglasom da se jave sudu (videti odredbu čl. 117. st. 5. ZVP).

³¹ Princip obostranog saslušanja konkretizovan je na specifičan način. Ostavinski sud je dužan da zakaže ročište za raspravljanje zaostavštine i da na njega pozove i zakonske i testamentalne naslednike, kao i lica koja imaju pravo na legat. Međutim, izjašnjavanje učesnika je moguće i kad ročištu ne prisustvuju ostali učesnici, niti je sud uvek dužan da svakom učesniku omogući da se izjašnjava o izjavama, navodima i predlozima drugih učesnika. Ovakvo zakonsko rešenje predstavlja direktnu posledicu okolnosti što se ostavinski postupak pokreće po službenoj dužnosti, a ne predlogom stranke.

³² Načelo posrednosti manifestuje se u tome što nasledničku izjavu o prihvatanju nasleđa, kao i druge izjave i predloge, može da uzme i stručni saradnik (čl. 118. st. 4. ZVP), što ostavinski sudija prilikom utvrđivanja posledica ostaviočeve smrti uzima u obzir i dokaze koji nisu izvedeni pred njim ili koje on nije izveo, što na ročištu za raspravljanje zaostavštine čita zapisnike o naslednim izjavama, što rešenje o nasleđivanju može da donese i sudija koji nije sam neposredno preduzima sve radnje u ostavinskom postupku.

³³ Ostavinski sud je dužan da obavesti organ starateljstva o postojanju nasciturusa kao i o pokretanju ostavinskog postupka u kome se odlučuje o naslednim pravima maloletnih lica ili lica pod posebnom društvenom zaštitom.

³⁴ U ovom vanparničnom postupku dominira zaštita javnog interesa. Pošto je neophodno sadejstvo suda da bi se ograničio privatni interes, u ovom postupku pretežu princip oficijelnosti i istražno načelo, dok su načelo dispozicije i raspravno načelo suženi u određenom obimu i konkretizovani u meri koja je potrebna radi zaštite prava ranijeg sopstvenika.

³⁵ U toku postupka učesnici mogu da se sporazumeju o obliku i obimu, odn. visini naknade i u tom slučaju sud će svoju odluku zasnovati na njihovom sporazumu, pod uslovom da on nije u suprotnosti sa prinudnim propisima i pravilima morala.

³⁶ Vanparnični sud je dužan da zakaže ročište na kome se stranke izjašnjavaju o obliku i obimu, odn. visini naknade, kao i o navodima i predlozima druge stranke.

³⁷ Vanparnični sud je dužan da po službenoj dužnosti pribavi dokaze o vrednosti nepokretnosti.

³⁸ Stranke imaju pravo da na ročištu predlože da se izvedu dokazi koji su od značaja za određivanje naknade.

³⁹ Ovo načelo konkretizovano je kroz pravilo o postavljanju privremenog zakonskog zastupnika po službenoj dužnosti ukoliko raniji sopstvenik nepokretnosti umre ili izgubi poslovnu sposobnost ili je njegovo boravište nepoznato. U tom slučaju vanparnični sud je dužan da o tome bez odlaganja obavesti organ starateljstva.

procesnim materijalom. Pored ovog načela, postupak se zasniva na raspravnom načelu,⁴⁰ načelu obostranog saslušanja,⁴¹ načelu slobodne ocene dokaza, pismenosti i usmenosti, javnosti i neposrednosti. Razume se, u skladu sa pravilom o shodnoj primeni ZPP važe i druga fundamentalna procesna načela.

U vanparničnim postupcima u stambenim stvarima, bez obzira da li su uređeni ZVP ili nekim drugim zakonom, dominira, pre svega, načelo dispozicije. U osnovnim odredbama ZVP u ovim vanparničnim postupcima posebno su apostrofirani: načelo obostranog saslušanja⁴² i o pravu na vanredni pravni lek (reviziju,⁴³ ukoliko ona zakonom nije isključena), dok su u odredama o pojedinim posebnim vanparničnim postupcima predviđena određena odstupanja od pojedinih osnovnih načela ili su ona konkretizovana na specifičan način, primeren pravilima materijalnog prava. Tako je, npr., uprkos važenju raspravnog načela, u odredbi čl. 144. st. 2. ZVP predviđena primena istražnog načela kad se predlogom traži uređenje korišćenja zajedničkog stana ili poslovnih prostorija, te će sud naročito urediti koje će prostorije zajedničari koristiti posebno, a koje zajednički, kako će se koristiti zajedničke prostorije, kao i kako će se snositi troškovi korišćenja prostorija.

Načela izvršnog procesnog prava,⁴⁴ kao osnovna pravila na kojima se zasniva ovaj metod pravne zaštite, predstavljaju kombinaciju opštih načela na kojima se zasniva parnični postupak, što proizlazi iz pravila o shodnoj primeni ZPP u domenu izvršne procedure,⁴⁵ i specifičnih načela koja su karakteristična za

---

⁴⁰ Od raspravnog načela odstupljeno je npr. u postupku za uređenje upravljanja i korišćenja zajedničke stvari jer je odredbom čl. 144. ZVP predviđeno da sud, ukoliko se zajedničari ne sporazumeju, izvodi potrebne dokaze i na osnovu celokupnog postupka i da donosi rešenje kojim uređuje način korišćenja ili upravljanja zajedničkom stvarju u skladu sa pravilima materijalnog prava, vodeći računa o njihovim posebnim i zajedničkim interesima.

⁴¹ U postupku za uređenje međa fakultativno je održavanje ročišta.

⁴² U stambenim stvarima uvek je obavezno održavanje ročišta jer se radi o kontencioznim stvarima.

⁴³ Prema pravnom shvatanju koje je bilo utvrđeno na sednici Građanskog odeljenja nekadašnjeg Vrhovnog suda Srbije od 23. septembra 2008. g., posle stupanja na snagu Zakona o parničnom postupku (»Sl. glasnik RS«, br. 125/04), bila je dozvoljena revizija u parničnim stambenim stvarima ukoliko je tužba bila podignuta posle 23. februara 2005. g. (kada je stupio na snagu ZPP), ako je tužilac u tužbi označio ili sud na pogodan način utvrdio vrednost predmeta spora iznad merodavne vrednosti za izjavljivanje revizije. To se, po analogiji, odnosilo i na vanparnične stambene stvari.

⁴⁴ Zakon o izvršnom postupku (»Sl. glasnik RS«, br. 125/04) prestao je da važi jer je donet Zakon o izvršenju i obezbeđenju (»Sl. glasnik RS«, br. 31/11; u daljem tekstu ZIO). Primena ZIO je odložena: jedan deo ZIO primenjuje se od sredine septembra 2011. g., dok će drugi i značajniji deo, biti primenjivan tek od 2012. g. Nova izvršna sudska procedura zasniva se na istim osnovnim principima kao i do sada, s tim što su pojedini principi na potpuno nov način operacionalizovani u odredbama novog zakona.

⁴⁵ Videti odredbu čl. 10. ZIO (2011).

ovaj metod pravne zaštite. Opšta načela parničnog procesnog prava koja važe i u izvršnom postupku konkretizovana su na poseban način i u postupku izvršenja i u postupku obezbeđenja, u skladu sa ciljevima pravne zaštite koja se u svakom od ovih postupaka pruža.

Univerzalna načela građanskog sudskog postupka⁴⁶ znatno se razlikuju od načina na koji su istoimena načela konkretizovana u izvršnom postupku.⁴⁷ Pojedina osnovna procesna načela nemaju isti značaj kao u parničnom postupku ili su sasvim marginalizovana ili su konkretizovana na specifičan način koji odgovara prirodi i ciljevima ovog građanskog sudskog postupka.

U ovom postupku, iako Zakonom o izvršenju i obezbeđenju – ZIO (2011) to nije izričito predviđeno, u skladu sa pravilom o shodnoj primeni pravila ZPP, važe i pojedina univerzalna procesna načela, na kojima je zasnovan parnični postupak, kao što su, npr. načelo savesnog korišćenja procesnih ovlašćenja, načelo zabrane zloupotrebe procesnih ovlašćenja, načelo o slobodnom zastupanju i dr.

Osnovno načelo i u izvršnom sudskom postupku je načelo zakonitosti u pogledu primene materijalnog i procesnog prava.⁴⁸ Norme ove grane prava su kogentne kako bi se ostvarili ciljevi postupka i pravilno primenila prinuda. Primena prinude mora da bude zakonom strogo regulisana i dozirana s obzirom da se primenom prinude zadire u imovinsku sferu izvršnog dužnika.

Osnovna načela u pogledu pokretanja izvršnog postupka su načelo dispozicije,⁴⁹ kao primarno načelo, i načelo oficijelnosti⁵⁰ jer se izvršni

⁴⁶ Pravo na pravnu zaštitu, koje je izričito predviđeno u odredbi čl. 2. ZPP, u izvršnom postupku predstavlja pravo izvršnog poverioca na izvršenje sudske presude ili druge odluke koja predstavlja izvršnu ispravu jer se ne može dozvoliti da one ostanu neizvršene.

⁴⁷ Tako je, npr. pravo na pravni lek konkretizovano na način koji je različit u odnosu na parnični postupak. Sistemi pravnih lekova u ovim postupcima su različiti ne samo u pogledu vrste pravnih lekova, već i u pogledu razloga za njihovo izjavljivanje i samog postupka po pravnom leku.

⁴⁸ Videti odredbu čl. 1. ZIO.

⁴⁹ Kad je postupak pokrenut predlogom, izvršni poverilac određuje predmet i vrstu izvršenja (čl. 35. ZIO). Izvršni sud, prilikom odlučivanja, ne može da se kreće ni preko, ni mimo predloga (čl. 20. ZIO). Izvršni poverilac može da preinači svoj predlog tako što će promeniti predmet ili sredstvo izvršenja. Izvršni poverilac ima pravo da predloži nove predmete i druga sredstva izvršenja ako se ispostavi da se započeto izvršenje ne može uspešno ostvariti, pri čemu se izvršni dužnik ne može tome protiviti (čl. 20. ZIO). Osim toga, izvršni poverilac može u predlogu za izvršenje da zahteva da se izvršenje sprovede na celokupnoj imovini izvršnog dužnika ili da uz predlog podnese zahtev za dobijanje izjave o imovini izvršnog dužnika bez navođenja sredstava i predmeta izvršenja. U tom slučaju sud određuje izvršenje bez navođenja sredstava i predmeta izvršenja s tim što se, nakon identifikovanja imovine izvršnog dužnika, zaključkom određuju sredstva i predmet izvršenja. U toku samog postupka sprovođenja

postupak može u određenim slučajevima pokrenuti i po službenoj dužnosti. Jedno od osnovnih načela u izvršnom postupku je načelo hitnosti jer od brzine u sprovođenju izvršenja i ostvarivanja pravne zaštite zavisi i zaštita poretka i autoritet sudova kao organa državne vlasti. Da bi se to ostvarilo, zakonom je propisano da je sud dužan da u postupku postupa hitno i propisane su, za slučaj da budu povređena pravila o hitnom postupanju (čl. 6. ZIO), određene sankcije.⁵¹ Osim toga, izvršni sud je dužan da postupak izvršenja i postupak obezbeđenja sprovede u razumnom roku, što proizlazi iz pravila o shodnoj primeni pravila parnične procedure.⁵² Iako je načelo hitnosti konkretizovano u zakonu nizom specifičnih pravila,⁵³ imanentnih

---

izvršenja, izvršni poverilac može da uslovi preduzimanje određenih izvršnih radnji izvršitelja svojim odobrenjem (čl. 20. st. 4-6. ZIO). Izvršni poverilac može da disponira predlogom i da ga povuče bez pristanka izvršnog dužnika. Predlog se može povući u celosti ili delimično. Ukoliko predlog bude povučen, izvršni sud je dužan da obustavi izvršni postupak (čl. 35. st. 8. ZIO).

⁵⁰ Princip oficijelnosti u pogledu pokretanja izvršnog postupka važi u određenim izvršnim stvarima, kad je to zakonom određeno. U tom slučaju sam izvršni sud pokreće postupak i određuje predmet i vrstu izvršenja. Npr. naplata sudskih troškova, naplata procesne kazne, itd. U pogledu samog toka izvršnog postupka važi načelo oficijelnosti. Jednom pokrenut izvršni postupak sud dalje sprovodi po službenoj dužnosti, sve do njegovog okončanja. Izvršni sud preduzima radnje u izvršnom postupku po službenoj dužnosti i vrši nadzor nad radom pomoćnih organa. Osim toga, izvršni sud je ovlašćen da ograniči predmete i sredstva izvršenja u interesu izvršnog dužnika. Izvršni postupak se okončava po službenoj dužnosti. Načelo oficijelnosti je naglašeno i konkretizovano nizom posebnih odredaba.

⁵¹ Stranka koja je neopravdano propustila da preduzme radnju u roku koji je određen zakonom ili koji je odredio sud, gubi pravo da preduzme propuštenu radnju (čl. 7. st. 3. ZIO). Ili, posledice prekluzije pogađaju i stranku koja propusti da zatraži izuzeće postupajućeg sudije najkasnije do isteka roka za donošenje odluke o prigovoru na rešenje o izvršenju (čl. 31. st. 1. ZIO). Nepoštovanje principa hitnosti u radu izvršnog sudije i nepoštovanje rokova koji su predviđeni za postupanje izvršnog sudije (čl. 7. ZIO) predstavljaju, po samom zakonu, odugovlačenje postupka. Ukoliko sud ne postupa hitno u postupku izvršenja ili u postupku obezbeđenja ili ukoliko ne donese rešenje o izvršenju u roku koji je određen zakonom ili ne odluči o prigovoru na rešenje o izvršenju, smatra se da postupa nesavesno (čl. 39. st. 5. ZIO), što može da predstavlja osnov za utvrđivanje njegove odgovornosti, a u težim slučajevima i razlog za njegovo razrešenje, u skladu sa postupkom koji je predviđen odredbama Zakona o sudijama (»Sl. glasnik RS«, br. 116/08).

⁵² Odugovlačenje u sprovođenju izvršnog postupka predstavlja povredu prava na pravnu zaštitu ili prava na pristup sudu što, nesumnjivo, predstavlja povredu prava na pravično suđenje.

⁵³ Npr. u sudu u kome ima više izvršnih sudija raspodela izvršnih predmeta se vrši prema godišnjem rasporedu sudskih predmeta. Sudija je dužan da predmete uzima u rad onim redom kako ih je primio, osim ako priroda potraživanja ili posebne okolnosti zahtevaju da se postupi drukčije (čl. 9. st. 4. ZIO). Isto pravilo važi i kad se radi o izvršiteljima, sudskim i privatnim. Za slučaj da se postupi drugačije, sudija je dužan da o tome sačini službenu belešku i da zatraži pismenu saglasnost predsednika suda. Iako se radi o pravilu koje spada u materiju koja se reguliše sudskim poslovnikom, ZIO (2011) ga je, kao i ZIP (2004) ranije, predvideo da bi se ostvario princip ravnopravnog postupanja u svim izvršnim predmetima. Izvršni sudija, po samom zakonu, može izuzetno da odstupi od redosleda prijema i da prekoredno rešava pojedine izvršne stvari ako se radi o posebnoj prirodi potraživanja, kao što je to zakonsko

izvršnoj proceduri, u praksi se u vreme važenja ZIP (2004) ovaj princip, po pravilu nije ostvarivao, što je u pojedinim konkretnim slučajevima predstavljalo razlog za obraćanje Evropskom sudu za ljudska prava.⁵⁴

Princip ekonomičnosti konkretizovan je nizom pravila. Iako je osnovno načelo u izvršnom postupku načelo pismenosti,⁵⁵ princip usmenosti je predviđen kao dopunski princip kad je potrebno izjašnjavanje stranke.⁵⁶ ZIP ne zabranjuje i ne isključuje javnost ali je ona, s obzirom na prirodu postupka i cilj, kao i dominaciju načela pismenosti, ograničena.⁵⁷ Načelo obostranog saslušanja nije osnovno metodsko načelo u izvršnom postupku, kao što je to slučaj u parničnom postupku, iako ono nije sasvim isključeno. Da bi mogao da ostvari cilj izvršenja, zakonodavac je ovo načelo konkretizovao na

---

izdržavanje, vraćanje zaposlenog na rad ili predaja i oduzimanje deteta. Posebne okolnost zbog kojih bi moglo da bude odstupljeno od redosleda prijema bile bi, primera radi, one koje se odnose na umanjeње vrednosti predmeta izvršenja ili na potrebu da se on sačuva. Načelo hitnosti konkretizovano je i odredbama o rokovima koji su predviđeni i za stranačke i za sudske procesne radnje. Da bi se u praksi ostvarilo pružanje pravne zaštite u razumnom roku i realizovao princip hitnosti u postupanju, posebno su predviđeni rokovi koji se odnose na sudske izvršne radnje. Tako je izvršni sud dužan da o predlogu za izvršenje odluči u roku od pet radnih dana od dana podnošenja predloga, a kad se predlog za izvršenje zasniva na stranoj izvršnoj ispravi, koja nije prethodno priznata od strane domaćeg suda, sud koji je nadležan i za njeno priznanje i za njeno izvršenje, dužan je da odluči u roku od 30 dana od dana njegovog podnošenja, ukoliko je predlog za izvršenje podnet istovremeno sa predlogom za priznanje strane izvršne isprave (čl. 7. st. 1. ZIO). Sudski rokovi koje sud određuje za preduzimanje određenih radnji u izvršnom postupku ne mogu biti duži od pet radnih dana, osim ako samim zakonom nije drukčije propisano (čl. 7. st. 2. ZIO). Stranka ima pravo da izjavi prigovor na rešenje o izvršenju u roku od pet radnih dana, a i sud je dužan da povodom ovog pravnog leka odluči u roku od pet radnih dana. Načelo hitnosti konkretizovano je i na taj način što je samo izuzetno dozvoljeno vraćanje u pređašnje stanje (čl. 30. st. 2. ZIO) i to samo kad prigovor na rešenje o izvršenju iz opravdanih razloga nije izjavljen u zakonskom roku, s tim što predlog za vraćanje u pređašnje stanje ne odlaže izvršenje (čl. 30. st. 3. ZIO). Osim toga, delegacija stvarne i mesne nadležnosti isključena je i u postupku izvršenja i u postupku obezbeđenja (čl. 32. ZIO). Sam postupak po pravnim lekovima ima remonstrativni karakter – o prigovoru odlučuju prvostepeni sudija i veće istog suda (razume se, u drugom sastavu), između ostalog, i da bi se i na taj način skratilo trajanje postupka. Da bi se ostvario princip hitnosti, predviđeno je i pravilo o nesuspendivnosti pravnih lekova. Načelo hitnosti konkretizovano je i u postupku koji se vodi povodom zahteva za plaćanje sudskih penala (čl. 52. ZIO).

⁵⁴ Videti: Presude i odluke Evropskog suda za ljudska prava u predmetima protiv Srbije, Intermex, Beograd, 2008.

⁵⁵ Postupak dozvole izvršenja je redovno pismen. Sud postupa na osnovu podnesaka i drugih pismena i donosi odluke bez usmene rasprave.

⁵⁶ Saslušanje stranke u cilju njenog izjašnjavanja vrši se izuzetno, samo kad je izričito predviđeno zakonom ili kad sud oceni da je to potrebno, i ono je neformalno. Umesto zapisnika sa ročišta, sud može sastaviti službenu belešku.

⁵⁷ Izvršni sud održava ročišta kad je to zakonom određeno ili kad smatra da je održavanje ročišta celishodno. Sud nije dužan da na ročištu obezbedi javnost.

specifičan način.⁵⁸ Izvršni sud u toku izvršnog postupka preduzima izvršne radnje po službenoj dužnosti. Sud upravlja postupkom po službenoj dužnosti i po principu formalnog reda. Stranke mogu, samo izuzetno, da svojim radnjama utiču na vremenski razvoj postupka.⁵⁹ Načelo slobodne ocene dokaza, zbog prirode i ciljeva postupka izvršenja, na specifičan način konkretizovano je i u postupku izvršenja i u postupku obezbeđenja.

U odredbama ZIP predviđena su i specifična načela na kojima je zasnovan sudski izvršni postupak.

Načelo formalnog legaliteta je jedno od osnovnih načela izvršnog procesnog prava koje važi u postupku izvršenja (čl. 8. ZIO). Suština ovog principa, koji predstavlja bazični princip izvršne procedure, sastoji se u tome što izvršni sud nije ovlašćen da na bilo koji način preispituje, menja ili preinačuje izvršnu ispravu. Proklamovanjem ovog načela, kojim je zakonodavac eliminisao načelo slobodne ocene dokaza u domenu izvršne procedure jer je izvršni poverilac u postupku iz koga potiče izvršna isprava već dokazao postojanje i osnovanost svog potraživanja, garantovano je titularima prava čije se pravo realizuje prinudnim putem da će im u ovom postupku pravne zaštite ona biti definitivno pružena.

Načelo socijalnog postupanja, po kome izvršenje treba da se sprovede tako da se ne ugrozi fizička egzistencija izvršnog dužnika i ne izazove njegova ekonomska propast, kao i da se ne povredi dostojanstvo izvršnog dužnika, konkretizovano je u ZIO, pre svega, kroz posebna pravila kojima je predviđeno izuzimanje od izvršenja određenih stvari (čl. 82. ZIO). Osim toga, u izvršnom postupku koji se sprovodi po predlogu za izvršenje radi naplate novčanog potraživanja iz radnog odnosa isključena je primena odredaba drugih zakona o prekidu postupka ili odlaganju izvršnog postupka, te se, prema izričitoj zakonskoj odredbi primenjuju pravila ZPP o zastajanju sa postupkom (čl. 9. st. 4. i 5. ZIO). Pored načela vremenskog redosleda, koje se tiče prioriteta (prvenstva) u namirenju izvršnog poverioca (čl. 9. st. 1. ZIO), zakonom su predviđena pojedina odstupanja od ovog načela.

---

⁵⁸ Izvršni sud ne sasluša izvršnog dužnika pre no što dozvoli izvršenje da ono ne bi bilo osujećeno ili otežano. Kad postoji potreba da se zakaže ročište da bi se stranka izjasnila (npr. kad postoji potreba da izvršni dužnik pruži obaveštenje o tome gde se nalaze pokretne stvari posle bezuspešnog popisa (čl. 91. ZIO), sud sasluša samo jednu stranku. Izvršni sud može da sasluša stranku i van ročišta, ako nalazi da je to potrebno radi razjašnjenja pojedinih pitanja ili izjašnjenja o nekom predlogu stranke, ali i kad je to zakonom predviđeno.

⁵⁹ Tako, izvršni poverilac ili lice koje je, kao poverilac, osporilo drugom postojanje potraživanja, njegovu visinu ili redosled namirenja u toku postupka izvršenja može da bude upućeno na parnicu i da tako izazove zastajanje sa postupkom izvršenja.

Jedno od specifičnih načela izvršne procedure je i načelo zaštite izvršnog dužnika. Iako je čitava izvršna procedura koncipirana tako da se u toku postupka vodi računa o ostvarivanju prava izvršnog poverioca, koje se prinudnim putem realizuje, zakonodavac je nastojao da u određenoj meri zaštiti i drugu stranku,⁶⁰ kao i određeni krug lica u koja, pre svega, spadaju maloletna deca izvršnog dužnika. Prilikom sprovođenja izvršenja službena lica koja preduzimaju akte prinude dužna su da postupaju u skladu sa zakonom i na način koji je predviđen zakonom.

U svojinskim i stambenim stvarima, u skladu sa principom zakonitosti, pravna zaštita se pruža, na određeni način, ne samo vlasnicima odn. suvlasnicima, već i zakupcima, kao korisnicima stanova koji su predmet izvršenja. U izvršnim stvarima koje se tiču svojine na pokretnim ili nepokretnim stvarima, postupak izvršenja sprovodi se primenom različitih sredstava izvršenja, zavisno od vrste izvršnog potraživanja koje se ostvaruje u ovom postupku. Odredbama ZIP predviđeno je posebno sredstvo izvršenja koje se primenjuje kad se radi o ispražnjenju i predaji nepokretnosti.

Građanski sudski postupak Republike Srbije, kao deo pozitivnog prava, zasnovan je na nizu osnovnih procesnih principa koji treba da predstavljaju društvenu, pravno-političku, političku i etičku osnovu civilne procedure i treba da omogućе ostvarivanje ciljeva svakog građanskog sudskog postupka ponaosob i ciljeva pravne zaštite uopšte. Osnovni procesni principi otkrivaju ono što se naziva duh zakona – oni su *ratio iuris*. Osnovni procesni principi u svakom građanskom sudskom postupku treba da daju sudiji direktive i pruže mu dragocenu pomoć i prilikom tumačenja i prilikom popunjavanja zakonskih ili pravnih praznina. Oni će mu omogućiti da pronade rešenje na isti način kao što mu ga daje jedno dovoljno konkretno pravno pravilo, takvo pravilo koje neće biti u suprotnosti sa načelima građanskog sudskog postupka. Ukoliko sudija nema jasan pogled na elementarna procesna načela i ne prepozna njihov domet i operacionalizaciju, on neće na valjan način pružiti postuliranu pravnu zaštitu, posebno kad treba da postupi u skladu sa principom proporcionalnosti i da sam uspostavi odgovarajući odnos ili balans između suprotstavljenih interesa.

Ostvarivanje ciljeva kojima su namenjeni pojedini fundamentalni procesni principi, međutim, ne zavisi samo od proklamovanih principa i načina na koji

---

⁶⁰ Izvršni dužnik je zaštićen npr. na taj način što je predviđeno vreme kad se sprovodi izvršenje. Izvršenje se sprovodi svakog dana od 7–22 časa (čl. 71. ZIO). Prema ranijim zakonskim rešenjima, ono se nije moglo sprovoditi noću, neradnim danima i u dane praznika. Ličnost i dostojanstvo izvršnog dužnika, kao i njegova imovina, štite se i na taj način što se pretres lica i stvari mora vršiti na način koji će zaštititi njegovo dostojanstvo, dostojanstvo članova njegove porodice i njegovu imovinu (čl. 72. ZIO).

su oni konkretizovani u svakom pojedinom postupku, već i od toga kako se u sudskoj praksi primenjuju pravila civilne procedure. Jedan naš poznati procesualista, prof. dr Milivoje Marković, sredinom prošlog veka napisao je da postupak ne čine samo formule zakonskog teksta i da za stvarnu vrednost postupka presudan značaj imaju ljudi kojima je povereno da sadržinu zakonskih propisa sprovedu u život.⁶¹

Dr. Gordana Stanković*

---

⁶¹ Videti: Marković, M. – Građansko procesno pravo, knjiga prva, sveska I, Beograd, 1957, str. 65.

* Redna profesorka, Univerza v Nišu, Pravna fakulteta, Trg Kralja Aleksandra 11, 18 000 Niš, Srbija, e-pošta: gordana_stankovic@yahoo.com
Full professor, University in Niš, Faculty of Law, Trg Kralja Aleksandra 11, 18000 Niš, Serbia, e-mail: gordana_stankovic@yahoo.com